

Η Λιβύη ως Μήλον της Έριδος : Δίκαιο και Πολιτική

Πέτρος Λιάκουρας, Καθηγητής Διεθνούς Δικαίου, διευθυντής Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές», στο Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Εισαγωγικά

Η Τουρκία εκμεταλλεύτηκε το γεγονός ότι στις θαλάσσιες περιοχές της Αν. Μεσογείου με επίκεντρο τη Λιβύη δεν είχε συναφθεί καμία συμφωνία οριοθέτησης. Η Ελλάδα δεν είχε οριοθετήσει με τη Λιβύη λόγω των διαφωνιών όσον αφορά στην επήρεια της Γαύδου, ομοίως δεν είχε οριοθετήσει με την Αίγυπτο επειδή δεν επιτυγχανόταν η αυστηρή μέση γραμμή, αλλά ούτε η Αίγυπτος οριοθέτησε ποτέ με τη Λιβύη. Αυτή η εκκρεμότητα απουσίας οριοθετήσεων μακροπρόθεσμα λειτούργησε επ' ωφελεία της Τουρκίας η οποία αναζητούσε εκείνον τον κενό χώρο να κυριαρχήσει στην Αν. Μεσόγειο, να αποκλείσει την Ελλάδα και να εγκλωβίσει την Αίγυπτο, ιδίως μετά από την συμφωνία οριοθέτησης ΑΟΖ με την Κύπρο το 2003. Η Τουρκία κατάφερε να εκμεταλλευτεί τη Λιβύη, μια χώρα ευάλωτη και ασύντακτη μετά από έναν εμφύλιο πόλεμο, να συμφωνεί από πριν μαζί της μια παράνομη τυπικά και ουσιαστικά οριοθέτηση.

Το πέτυχε με βήματα. Αρχικά προσέγγισε την Λιβύη με δέλεαρ ανάλογο εκείνου που είχε προσφέρει το 2012 επί εποχής διακυβέρνησης των Αδελφών Μουσουλμάνων στην Αίγυπτο. Υπό τον όρο ότι θα συμφωνούσε μαζί της θα κέρδιζε 39χλδ χλμ² που θα έχανε εάν οριοθετούσε με την Ελλάδα με βάση τη μέση γραμμή μεταξύ Κρήτης και Λιβύης. Είχαν προηγηθεί οι χάρτες του Τούρκου Πρέσβη Çağatay Erçiyes αποτυπώνοντας τις τουρκικές διεκδικήσεις στην Αν. Μεσόγειο από τα σύνορα με τη Συρία μέχρι του σημείου εκείνου που απέχει εύλογη απόσταση από τη Ρόδο, στην οποία βάσει του χάρτη αυτού των διεκδικήσεων είχε αποδοθεί στη νήσο μειωμένη επήρεια. Αντιστοίχως είχαν

προωθηθεί απόψεις περί οριοθέτησης της Ελλάδας με την Κύπρο ή την Αίγυπτο, χωρίς καμία ένδειξη ούτε υπαινιγμό εάν θα προσκαλούνταν και η Τουρκία. Για την Τουρκία η παράνομη κατά τ' άλλα οριοθέτηση αποσκοπούσε σε ένα αποτέλεσμα, αυτό που υπογράμμιζε τη ευκαιριακή τακτική της με τετελεσμένα, να προλάβει πριν την προλάβουν, να αποκλείσει πριν αποκλειστεί.

Το καθεστώς της Λιβύης

Η Λιβύη μετά το 2015 αποτελεί μια ιδιαίζουσα περίπτωση. Με το ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ (ΣΑ/ΗΕ) 2259/2015 που επαναλήφθηκε στον Οδικό Χάρτη στο άρθρο 6 παρ. 9 και 10, τη διακυβέρνηση της Λιβύης ανέλαβε η Κυβέρνηση Εθνικής Συμφωνίας (*Government of National Accord*). Η κυβέρνηση αυτή της Τρίπολης, υπό τον Fayez Al-Sarraj, στην αρχική προπαρασκευαστική φάση που βρίσκεται και σήμερα, αλλά με τον Mohamed al-Menfi πρόεδρο και πρωθυπουργό τον Abdul Hamid Dbeibeh, σύμφωνα με την εντολή, διαθέτει περιορισμένη εξουσία όσον αφορά στην εξωτερική πολιτική. Δεν θα μπορεί να εξετάζει παλαιές ή νέες συμφωνίες που θα καταστρέφουν τις σχέσεις του λιβυκού κράτους με τα γειτονικά κράτη της περιοχής, ούτε να συνάπτει συμφωνίες που θα το δεσμεύσουν μακροπρόθεσμα.

Η Τουρκία επέλεξε με τη χώρα αυτή, που εξαρτούσε και στην οποία επεμβαίνει πολιτικά και στρατιωτικά, ως χρήσιμο συνεργό της στην παρανομία, να προωθήσει το απονενοημένο, για να αποκλείσει τις χώρες που δεν επιδιώκουν οριοθέτηση μαζί της. Αφού υπέβαλε τις αξιώσεις της από το 2011, έκανε τα απαραίτητα για το σκοπό της βήματα, να την επεκτείνει μέχρι και το όριο των 6νμ από τις ακτές των ελληνικών νησιών για να πετύχει την οριοθέτηση με τη Λιβύη. Σημαντικό ρόλο σε αυτήν την περαιτέρω επέκταση έπαιξε ο υπουργός Άμυνας Hulusi Akar υπερκερνώντας τις προτάσεις του υπουργείου εξωτερικών της Τουρκίας όπως αποτυπώθηκαν στους χάρτες του Erciyes.

Η ανταλλαγή επιστολών πριν από την τουρκολιβυκή οριοθέτηση

Μια σειρά από επιστολές της Τουρκίας προς τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ (ΓΓ/ΗΕ) αναδείκνυαν τις προθέσεις της να υλοποιηθούν οι αξιώσεις της επί υφαλοκρηπίδας στην Αν. Μεσόγειο. Στην πρώτη επιστολή της,¹ της 18/22 Μαρτίου 2019, η Τουρκία αποτυπώνει τις διεκδικήσεις της σε υφαλοκρηπίδα στην Αν. Μεσόγεια από τα 12νμ αιγιαλίτιδας ζώνης δυτικά της Κύπρου (32° 16' 18" μεσημβρινός, εξαιρώντας την οριοθέτηση με τα Κατεχόμενα ανατολικά του ορίου αυτού) μέχρι δυτικά τον 28° μεσημβρινό που τέμνει την Ρόδο. Η κατά την άποψή της οριοθέτηση, ό,τι εκλαμβάνει ως υφαλοκρηπίδα της μονομερώς, εκτείνεται μέχρι τη μέση γραμμή με την Αίγυπτο από το ανατολικό έως το δυτικό όριο των παραπάνω δύο μεσημβρινών. Χωρίς να υπολογίζει υφαλοκρηπίδα στη Κύπρο και παρακάμπτοντας ελληνικές διεκδικήσεις στην Αν. Μεσόγειο. Προαναγγέλλει μάλιστα ότι το όριο που καταδεικνύει θα ακολουθήσει την κατεύθυνση της μέσης γραμμής με την Αίγυπτο μέχρι ένα σημείο δυτικά του 28^{ου} μεσημβρινού, το οποίο θα καθορισθεί ως αποτέλεσμα συμφωνιών (της) οριοθετήσεων στο Αιγαίο ή στην Αν. Μεσόγειο με όλα τα γειτονικά κράτη. Όπως επισημαίνει, μια οριοθέτηση επί τη βάση όλων των παραμέτρων και των σχετικών περιστάσεων.

Το σημείο αυτό της επιστολής κατεδείκνυε τις διεκδικήσεις της και δυτικά του 28^{ου} μεσημβρινού, δηλαδή δυτικά της Ρόδου, προεκτείνοντας τες σε εκείνη την περιοχή όπου η Τουρκία γνώριζε ότι η Ελλάδα διαπραγματευόταν με την Αίγυπτο. Με την επιστολή η Τουρκία εγκαίρως προειδοποίησε για τις επόμενες κινήσεις της δυτικότερα. Η Ελλάδα ορθώς μεν, νομικά και διπλωματικά, απάντησε με την επιστολή της 25^{ης} Απριλίου

¹ Letter of 18 March 2019 from Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary General A/73/804, 22 March 2019.

2019², τόσο προς τον ΓΓ/ΗΕ όσο και προς το ΣΑ/ΗΕ, προβάλλοντας την αντίρρηση στην τουρκική άποψη περί οριοθέτησης. Δήλωσε παράλληλα ότι στις περιοχές αυτές έχει κυριαρχικά δικαιώματα. Πλην όμως θα ήταν στρατηγικά σκοπιμότερο- υπό τις πιεστικές συνθήκες των τουρκικών κινήσεων- εάν είχε επισπεύσει και ολοκληρώσει αμέσως μερική οριοθέτηση που ήταν και τότε μόνη λύση και εφικτή με την χώρα κλειδί, την Αίγυπτο. Είναι βέβαιο ότι μια τέτοια στρατηγική κίνηση προληπτικά θα είχε ματαιώσει τα σχέδια της Τουρκίας να προχωρήσει στη συμφωνία της τουρκολιβυκής οριοθέτησης.

Καταλυτική ήταν η επιστολή της Τουρκίας προς τον ΓΓ/ΗΕ, της 13^{ης} Νοεμβρίου 2019.³ Με αυτήν προμηνύει την οριοθέτηση με τη Λιβύη. Η διορία 14 ημερών μέχρι την σύναψη (27-11-19) στένεψε έτι περαιτέρω το περιθώριο χρόνου ανατροπής με μια συμφωνία με την Αίγυπτο χωρίς την ανάλογη προεργασία. Είναι χαρακτηριστικό ότι στο τέταρτο παράρτημα της επιστολής, στο οποίο προαναγγέλλει τη σύναψη του Μνημονίου με τη Λιβύη, η Τουρκία επιφυλάχθηκε του δικαιώματός της να υποβάλει τις γεωγραφικές συντεταγμένες της τουρκικής υφαλοκρηπίδας στα δυτικά του γεωγραφικού μήκους 28^{ου} μεσημβρινού, η οποία εκτείνεται στα υφιστάμενα εξωτερικά όρια της αιγιαλίτιδας ζώνης των νησιών με πρόσοψη στην αντίστοιχη περιοχή υφαλοκρηπίδας της Αν. Μεσογείου. Όπως διατείνεται η Τουρκία, τα νησιά της περιοχής δεν μπορούν να καταπατήσουν (*encroach*) υφαλοκρηπίδα της ούτε να αποκόψουν την παράκτια προβολή της. Είναι προφανές ότι η Τουρκία με τις δύο αυτές επιστολές προειδοποίησε αρκούντως.

² Letter of 25 April 2019 from the Charge d' affaires a.i. of the Permanent Mission of Greece to the United Nations addressed to the Secretary General, A/73/850 – S/2019/344.

³ Letter of 13 November 2019 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary General, A/74/550, 15 November 2019.

Το τουρκολιβυκό μνημόνιο οριοθέτησης της 27^{ης} Νοεμβρίου '22. Τα επιχειρήματα

Το τουρκολιβυκό μνημόνιο συνήφθη κατά παραβίαση του διεθνούς δίκαιου και του δικαίου της θάλασσας. Τα επιχειρήματα κατά της τουρκολιβυκής οριοθέτησης ως παράνομης εξηγήθηκαν δια μακρών στις ελληνικές αντιδράσεις. Σύμφωνα με τις ελληνικές επιστολές προς τον ΓΓ/ΗΕ και το ΣΑ/ΗΕ της 9^{ης} Δεκεμβρίου 2019⁴, το Μνημόνιο που υπεγράφη στις 27 Νοεμβρίου 2019 παραβιάζει το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας για τη θαλάσσια οριοθέτηση, επειδή η Τουρκία και η Λιβύη δεν έχουν ούτε επικαλυπτόμενες ζώνες ούτε κοινά σύνορα προκειμένου να συνάψουν συμφωνία θαλάσσιας οριοθέτησης. Το Μνημόνιο αγνοεί τα ελληνικά νησιά του θαλάσσιου χώρου που δημιουργούν διεκδικήσεις, τις οποίες επιχειρεί να αποκόψει η τουρκολιβυκή οριοθέτηση. Θέση της Τουρκίας είναι ότι τα νησιά δεν διεκδικούν υφαλοκρηπίδα. Η Ελλάδα υποστηρίζει ότι η οριοθέτηση της Τουρκίας με τη Λιβύη είναι παράνομη και παραβιάζει τα κυριαρχικά δικαιώματα υφαλοκρηπίδας των νησιών. Επίσης διατυπώθηκαν ενστάσεις νομιμότητας του μνημονίου λόγω έλλειψης αρμοδιότητας της λιβυκής κυβέρνησης Εθνικής Συμφωνίας και τη μη τήρησης των συνταγματικών κανόνων περί έγκυρης σύναψης.

Οι επιστολές προς τον ΓΓ/ΗΕ και το ΣΑ/ΗΕ σημείωσαν επίσης την εξόχως αντιφατική τακτική της Τουρκίας, η οποία ενώ ισχυρίζεται ότι τα ελληνικά νησιά δεν έχουν επήρεια στη διαδικασία οριοθέτησης, εντούτοις χρησιμοποίησε μικρά τουρκικά νησιά και βράχους ως σημεία βάσης, που δεν έπρεπε να ληφθούν υπόψη για την κατασκευή της μέσης γραμμής οριοθέτησης υφαλοκρηπίδας/ΑΟΖ με την απόμακρη Λιβύη. Η

⁴ Α/74/706 19 Φεβρουαρίου 2020.

Ελλάδα κατήγγειλε την αντιφατική στάση της Τουρκίας, όσον αφορά τη θαλάσσια οριοθέτηση στην Αν. Μεσόγειο.⁵

Η Τουρκία εκμεταλλευόμενη μια ευάλωτη σε βαθιά κρίση Λιβύη, αποσπά τη συμφωνία της για να πετύχει μια ακραία και παράνομη οριοθέτηση που ζημιώνει την Ελλάδα. Με τη Λιβύη δεν μοιράζεται κοινά σύνορα ούτε αντικείμενες ακτές αφού παρεμβάλλονται τα ελληνικά νησιά τα οποία ακόμη και εάν υπολογισθούν ως σχετικές περιστάσεις με έστω μετριασμένη επήρεια αποκοπής, εμποδίζουν την προβολή των τουρκικών ακτών. Εξάλλου η κυβέρνηση Εθνικής Συμφωνίας υπό τον Sarraj δεν είχε την εξουσία να συνάπτει συμφωνίες με εφαρμογή σε βάθος χρόνου και ιδιαίτερα εάν οι συμφωνίες αυτές διαταράσσουν ή καταστρέφουν τις σχέσεις του Λιβυκού κράτους με τα γειτονικά κράτη.⁶

Αυτή η οριοθέτηση χρησιμοποιεί σημεία βάσης ακτές όσον αφορά στην Τουρκία, από τον 27° -22' -27'' μεσημβρινό έως τον 29° -18' -50'' μεσημβρινό, έμπροσθεν της χερσονήσου της Μαρμαρίδας, των οποίων ακτών η προβολή επικαλύπτεται με τα νησιά από τη Νίσυρο μέχρι μερικά χλμ πριν το Κας στο ύψος του Καστελορίζου. Καλύπτει δε όλη την περιοχή από το εξωτερικό όριο των 6νμ των νησιών της Αν. Μεσογείου και επέκεινα.

Με το μνημόνιο αγνοούνται τα δικαιώματα και η επήρεια που παράγουν τα νησιά που είναι παρακείμενα τα οποία η Τουρκία παρακάμπτει με την οριοθέτηση και επιχείρησε να στερήσει από την Ελλάδα να καθορίσει τις θαλάσσιες ζώνες της πέραν της αιγιαλίτιδας ζώνης των 6νμ, όριο στο οποίο τα εγκλωβίζει. Αποτέλεσμα και πραγματικότητα που παραβιάζει το άρθρο 121(2) της Σύμβασης Δικαίου Θάλασσας του '82 (ΣΔΘ'82)

⁵ Letter dated 19 February 2020 from the Permanent representative of Greece to the United Nations Addressed to the secretary-General, UN/Doc. A/74/710-S/2020/129.

⁶ Αυτή η επισήμανση έχει κατατεθεί τόσο από την ελληνική πλευρά με την επιστολή της 9^{ης} Δεκεμβρίου 2019 / 19 Φεβρουαρίου 2020, όσο και με την note verbal του ΥΠΕΞ Αιγύπτου στις 23 Δεκεμβρίου 2019, βλ. A/74/628, 24 December 2020.

που εξομοιώνει τα νησιά με τα ηπειρωτικά εδάφη ως προς τη διεκδίκηση υφαλοκρηπίδας/ΑΟΖ.

Κανένα έδαφος νησιωτικό ή ηπειρωτικό δεν στερείται δικαιώματος υφαλοκρηπίδας/ΑΟΖ εκτός εάν πρόκειται για βράχο που δεν δικαιούται. Ούτε κανένα κράτος μπορεί να προδικάσει ότι τα νησιά τρίτου κράτους δεν δικαιούνται υφαλοκρηπίδας, ιδιαίτερα όταν δεν καλείται σε οριοθέτηση, και ιδιαίτερα όταν το Διεθνές Δικαστήριο (ΔΔΧ) το έχει υπογραμμίσει ότι όλα τα νησιά έχουν δικαίωμα σε υφαλοκρηπίδα, υπολογίζονται στη διαδικασία της οριοθέτησης, δεν εξαιρούνται ούτε ενθυλακώνονται, αλλά το ποσοστό της επήρειάς τους κρίνεται κατά περίπτωση.⁷ Συνεπώς δεν είναι βάσιμο το τουρκικό επιχείρημα ότι τα νησιά εξορισμού εξαιρούνται από την οριοθέτηση, διότι αυτή πραγματοποιείται μεταξύ αντικείμενων/παρακείμενων ηπειρωτικών ακτών. Το ΔΔΧ έχει τονίσει ότι η επήρεια καθορίζεται από τα γεωγραφικά δεδομένα και τη θέση του κάθε νησιού, παράγοντες που το ίδιο κρίνει με βάση το νομολογιακό κεκτημένο του το οποίο ακολουθεί με συνέπεια σε κάθε νεώτερη υπόθεση που εξετάζει.⁸

Η άποψη περί νησιών στη «λάθος πλευρά» της μέσης γραμμής που η Τουρκία υποστηρίζει, βασίζεται στην υπόθεση των αγγλονορμαδικών νησιών του Διαιτητικού Δικαστηρίου το 1977, μέθοδο την οποία το ΔΔΧ έχει απορρίψει ως ευθύδικη οριοθέτηση στην κεντρική υπόθεση Νικαράγουα/Κολομβίας του 2012.

Ακόμη και η ακτογραμμή στην οποία η Τουρκία συχνά αναφέρεται για να δικαιολογήσει την επήρεια την οποία διεκδικεί για την προβολή των ακτών και την έκταση της υφαλοκρηπίδας, δεν μπορεί εξ ορισμού να εξαιρεί το μήκος των ακτών των νησιών στην περιοχή προβολής τους. Όταν μάλιστα

⁷ Territorial and Maritime Dispute (Nicaragua/Colombia) Judgment, *ICJ Reports* 2012, par. 697/8, par. 198.

⁸ *Id.*

στην υπόθεση Νικαράγουα/Κολομβία (2012) μετρήθηκε για τον υπολογισμό της οριοθέτησης το σύνολο των ακτών των νησιών της Κολομβίας όντας σε περιοχή επικαλυπτόμενων διεκδικήσεων. Από τη μέτρηση των ακτών προέκυψε η αναλογία προς χρήση στο στάδιο της λήψης υπόψη των σχετικών παραγόντων. Εν προκειμένω ανεξαρτήτως εάν είναι ακόμη και μειωμένη η επήρεια των ελληνικών νησιών, είναι ικανή να αποκόψει (*cut-off*) σε ένα βαθμό την προβολή των ακτών της ηπειρωτικής Τουρκίας, γεγονός που θα ματαίωνε την τουρκολιβυκή οριοθέτηση. Η Τουρκία δεν έπραξε το ελάχιστο, να ενεργήσει με καλή πίστη και να προσκαλέσει την Ελλάδα σε οριοθέτηση, επειδή είναι η πλησιέστερη παρακείμενη ακτή.

Η ανάγκη κατοχύρωσης των κυριαρχικών δικαιωμάτων στην περιοχή της τουρκολιβυκής οριοθέτησης, πως είναι νομικά δυνατόν;

Το μνημόνιο είναι συμφωνία, ισχύει μόνο μεταξύ των συμβαλλομένων χωρών (*inter partes*), Τουρκία και Λιβύη, τις οποίες δεσμεύει και μόνο από αυτές μπορεί να ακυρωθεί για συγκεκριμένους λόγους. Επίσης ως *res inter alios acta* δεν δεσμεύει τρίτο κράτος χωρίς τη συγκατάθεσή του και τη συναίνεση των συμβαλλομένων.

Το μνημόνιο αυτό δεν δεσμεύει την Ελλάδα σύμφωνα με το άρθρο 34 της Σύμβασης της Βιέννης '69 για το δίκαιο των συνθηκών,⁹ ούτε είναι αντιτάξιμο έναντι της, ούτε *erga omnes*, επειδή έχει διαμαρτυρηθεί επισήμως, διεκδικεί την ίδια περιοχή και πλέον σε αυτήν ασκεί κυριαρχικά δικαιώματα. Ούτε λόγω της ελληνικής διαμαρτυρίας η τουρκολιβυκή οριοθέτηση μπορεί να συνιστά αντικειμενική κατάσταση (*objective situation*).

Η Ελλάδα από την άλλη πλευρά στην ίδια περιοχή του τουρκολιβυκού μνημονίου εάν δεν είχε οριοθετήσει με την

⁹ Βλ. Mark Villiger, *Commentary on the Vienna Convention on the Law of Treaties*, Leiden, Boston, Martinus Nijhoff, 2009, σελ. 445, επ., Oliver Dorr, Kirsten Schmalenbach (eds.), *Vienna Convention on the Law of Treaties*, Heidelberg, New York, 2012, σελ. 650 επ.

Αίγυπτο δεν θα είχε κατοχυρωμένα κυριαρχικά δικαιώματα, αλλά μόνο διεκδικήσεις όπως υπογραμμίζει το Δικαστήριο. Αφού το μνημόνιο δεν ακυρώνεται ούτε την δεσμεύει, η Ελλάδα ήταν ελεύθερη να προβεί σε οριοθέτηση με την Αίγυπτο διεμβολίζοντας την τουρκολιβυκή οριοθέτηση. Θα επρόκειτο για μια οριοθέτηση ΑΟΖ μεταξύ δύο κρατών, οι αντικείμενες ακτές των οποίων προβάλλουν επικαλυπτόμενες διεκδικήσεις χωρίς την παρεμβολή διεκδικήσεων τρίτου κράτους.

Ήταν αναγκαίο η Ελλάδα να κατοχυρώσει τα κυριαρχικά δικαιώματα στην περιοχή και ο μόνος τρόπος ήταν με συμφωνία ή με δικαστική διευθέτηση, όπως υπογραμμίζει το Δικαστήριο Δικαίου Θάλασσας στην υπόθεση *Γκάνα/Ακτής Ελεφαντοστού* το 2017. Μέχρι να συμφωνηθούν οι περιοχές άσκησης των δικαιωμάτων, κάθε κράτος όπως και η Ελλάδα πριν τη συμφωνία θα είχε μόνο διεκδικήσεις. Τα *ipso facto* και *ab initio* δικαιώματα για να ασκηθούν λόγω και της γεωγραφικής στενότητας, όπου κανένα κράτος δεν μπορεί να εξαντλήσει το όριο των 200νμ από τις ακτές του, προϋποθέτουν συμφωνία που θα είχε και έχει συστατικό χαρακτήρα και θα καθορίζει τις περιοχές άσκησης των κυριαρχικών δικαιωμάτων εκάστου κράτους.¹⁰

Έπρεπε να καθορισθούν και να κατοχυρωθούν τα κυριαρχικά δικαιώματα σε εκείνη την περιοχή της παράνομης τουρκολιβυκής οριοθέτησης. Να μην επιτρέψει να σφετερίζεται αυτό το μνημόνιο τα ελληνικά κυριαρχικά δικαιώματα και να τα αποκαταστήσει με συμφωνία οριοθέτησης με το όντως αντικείμενο κράτος, την Αίγυπτο. Να προστατεύσει τα δικαιώματα των Ελλήνων που θα δραστηριοποιηθούν στην περιοχή για αλιεία.

Ανάγκη ελληνοαιγυπτιακής συμφωνίας οριοθέτησης

¹⁰ Dispute Concerning Delimitation of the Maritime Boundary between Ghana and Cote D'Ivoire in the Atlantic Ocean (Ghana/Cote D'Ivoire) Judgement, *ITLOS Reports* 2017, σελ. 161, 162, 165, παρ. 587, 591, 604 επ.

Πρωτίστως με τη συμφωνία και με νομικά κατοχυρωμένα δικαιώματα σε οριοθετημένη δική της περιοχή υφαλοκρηπίδας, η Ελλάδα θα ήταν δυνατόν να αντικρούει τις διεκδικήσεις και τις ενέργειες της Τουρκίας σε αυτήν από νομικά πιο ισχυρή θέση. Να επισημανθεί όμως εκ προοιμίου ότι με την ελληνοαιγυπτιακή συμφωνία θα συνέπιπταν και θα επικαλύπτονταν δύο συμφωνημένες από διαφορετικά ζεύγη κρατών οριοθετήσεις για την ίδια περιοχή. Αυτή η νομική διαφορά εννοείται ότι θα επιζητά ειρηνική επίλυση.

Υπό αυτές τις συνθήκες, η συμφωνία με την Αίγυπτο ήταν -εκτός των άλλων- προϊόν αναγκαιότητας. Μετά την υιοθέτηση του τουρκολιβυκού μνημονίου η Ελλάδα ορθώς προέβαλε τη στρατηγική, ότι προείχε να αποκατασταθούν τα πληγέντα κυριαρχικά δικαιώματά της, με μια νόμιμη -με βάση το δίκαιο της θάλασσας- συμφωνία οριοθέτησης, η οποία να ικανοποιεί τις αξιώσεις και των δύο πλευρών της συμφωνίας Ελλάδας και Αιγύπτου. Είναι αμφίβολο εάν υπήρχε άλλος νομικός τρόπος αντιμετώπισης της τουρκολιβυκής οριοθέτησης σε μια περιοχή που προβάλλονται ελληνικές διεκδικήσεις από τις ακτές των νησιών. Ακόμη και η τυχόν επέκταση της αιγιαλίτιδας ζώνης στα 12νμ στις ακτές των νησιών με προβολή στη Μεσόγειο δεν θα επαρκούσε να εμποδίζει την προβολή των τουρκικών ακτών προς τις επιλεγμένες ακτές της Λιβύης. Εξάλλου η περίπτωση της έγερσης λόγου ακυρότητας του τουρκολιβυκού μνημονίου οριοθέτησης είναι μια κίνηση που αφορά μόνο τα συμβαλλόμενα μέρη.

Η συμφωνία οριοθέτησης με την Αίγυπτο της 6ης Αυγούστου 2020

Πρωτίστως η συμφωνία οριοθέτησης Ελλάδας-Αιγύπτου της 6ης Αυγούστου 2020 κρίνεται υπό το πρίσμα των συνθηκών μέσα στις οποίες έγινε η διαπραγμάτευση, αλλά και της χρονικής στενότητας να έχει υπάρξει συμφωνία προ του Σεπτεμβρίου του

’20. Αυτήν την ημερομηνία έθεσε η Τουρκία ως προθεσμία στην προκήρυξη διεθνούς διαγωνισμού για την έναρξη ερευνητικών δραστηριοτήτων στην περιοχή της τουρκολιβυκής οριοθέτησης.

Υπάρχουν δύο διαστάσεις στην αξιολόγηση της σύναψης ελληνοαιγυπτιακής συμφωνίας. Της αποκατάστασης αφενός των ελληνικών δικαιωμάτων κι αφετέρου της διεθνούς δημόσιας τάξης στις θαλάσσιες ζώνες.

Με την καθόλα έγκυρη συμφωνία της 6^{ης} Αυγούστου 2020 αποκαθίσταται κατά πρώτον η διεθνής έννομη τάξη στην περιοχή, αφού σε αυτήν επικράτησε η οριοθέτηση των όντως αντικείμενων κρατών, όπου δημιουργούνται επικαλύψεις διεκδικήσεων όπως απαιτείται από την νομολογία. Η οριοθέτηση που πραγματοποιείται μεταξύ κρατών χωρίς φυσική γειτνίαση δεν αποκτά νομιμοποίηση, είναι επίπλαστη όπως συνέβη με το τουρκολιβυκό μνημόνιο.

Η δημόσια τάξη στις θαλάσσιες ζώνες θα συνεπαγόταν πρώτα από όλα ότι αποκαθίσταται η πρόσβαση των ελληνικών νησιών στην Αν. Μεσόγειο, με την ανάλογη επήρεια των ανατολικών ακτών τους που, στο πνεύμα της αρχής της ευθυδικίας όπως διατυπώνεται στη νομολογία, θα ικανοποιούνταν ισόρροπα και λελογισμένα τα δικαιώματα που δημιουργούνται από την προβολή της ηπειρωτικής ακτής της Τουρκία χωρίς τη συνέπεια της αποκοπής των νησιών. Με τον τρόπο αυτό σε ένα βαθμό δεν θα είχε επεκταθεί προς τα δυτικά η προβολή των ακτών της Τουρκίας. Για τα μέτρα και τα σταθμά του ΔΔΧ η οριοθέτηση με τη Λιβύη δεν συνιστά ευθύδικο αποτέλεσμα.

Θα μπορούσε να γίνει οριοθέτηση για όλες τις νησιωτικές ακτές;

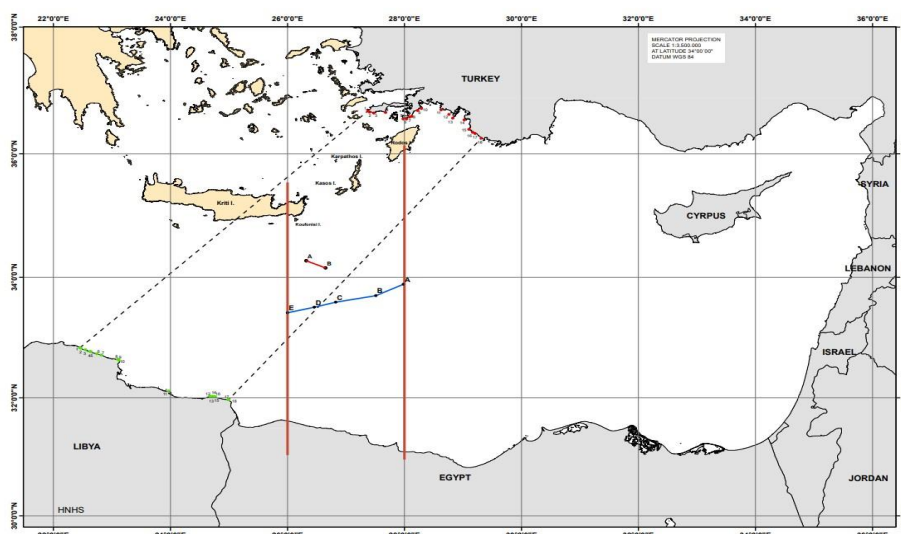
Για μια σειρά από προφανείς λόγους η συμφωνία έκλεισε με τη μερική οριοθέτηση. Κατά πρώτον η Αίγυπτος επέμενε σε εκείνη

τη φάση να μην οριοθετηθεί η περιοχή πέραν του 28^{ου} μεσημβρινού. Πιθανόν για να αποφευχθεί οποιαδήποτε εμπλοκή με την Τουρκία με την οποία πιθανόν στελέχη της αιγυπτιακής υπηρεσίας τελούσαν σε επαφή ως προς το θέμα αυτό. Κατά δεύτερον υπήρχε η πειστική ανάγκη να προσβληθεί και εμπράκτως να αμφισβητηθεί με το διεμβολισμό η παράνομη οριοθέτηση του τουρκολιβυκού μνημονίου και να κατοχυρωθούν τα κυριαρχικά δικαιώματα των νησιών πριν ξεκινήσει η Τουρκία σεισμικές έρευνες. Αυτή ήταν η προτεραιότητα και προσεπικυρώνει την όποια επιλογή μερικής οριοθέτησης στη συγκεκριμένη περιοχή, κατοχυρώνοντας την προβολή των νησιών.¹¹

Τίθεται το ερώτημα στο δημόσιο διάλογο αν η μερική οριοθέτηση επιτρέπεται. Είναι πολιτική απόφαση με έντονο το χαρακτηριστικό της διαφύλαξης τόσο των εθνικών συμφερόντων και της εθνικής ασφάλειας της χώρας όσο και της διεθνούς δημόσιας τάξης των θαλασσών.

Υπάρχει κυριαρχική ευχέρεια ως προς την ολική ή τη μερική οριοθέτηση. Πρόκειται για κυβερνητική/κρατική πράξη (*act of state*) που δεν επιδέχεται δικαστικό ακυρωτικό έλεγχο. Η ευχέρεια προσδιορίζεται από πολιτικές εκτιμήσεις και ελεύθερη

11

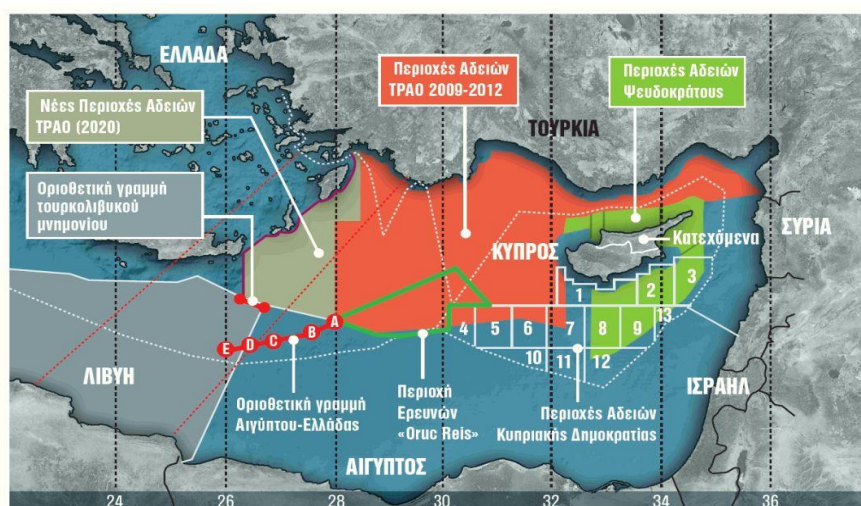

βούληση για το αποτέλεσμα, ακόμη και το επείγον της συγκεκριμένης οριοθέτησης για τα εθνικά συμφέροντα, ή η χρονική στενότητα εν μέσω του επείγοντος να συμπληρωθεί η οριοθέτηση και με τα λοιπά κράτη. Το δίλημμα «όχι στη μερική οριοθέτηση αν δεν περιληφθούν όλες οι περιοχές», θα μπορούσε να είχε οδηγήσει σε αποδοχή της επικίνδυνης πραγματικότητας.

Πάντοτε ελλοχεύει ο κίνδυνος να επιδιώξει η Τουρκία να οριοθετήσει με την Αίγυπτο κομίζοντας πολλαπλότερα οφέλη για την τελευταία. Αυτό γίνεται πειστικότερο αν λαμβάναμε υπόψη τα τότε δημοσιεύματα περί παρέμβασης της Τουρκίας. Ανάλογη ήταν η προσφορά της Τουρκίας προς την Αίγυπτο το 2012 με πλεονεκτικό το όφελος της τελευταίας σε αντίθεση με το ό,τι θα λάμβανε αν οριοθετούσε με την Ελλάδα ή αν παρέμενε στη συμφωνία της οριοθέτησης ΑΟΖ με την Κύπρο. Αυτή η προσφορά ήταν, και ίσως ξαναγινόταν κάποια στιγμή, το δέλεαρ για την Αίγυπτο, αρκεί να απομονωνόταν η Ελλάδα από τα σχέδιά τους. Αν κανείς παρατηρήσει το χάρτη με τις τουρκικές προσφορές οριοθέτησης θα διαπιστώσει τη σύγκριση.¹²

Το γεγονός ότι οριοθετούν οι χώρες μερικώς, ουδόλως σημαίνει ότι εγκαταλείπουν ή παραιτούνται από τις διεκδικήσεις στις υπόλοιπες περιοχές στις οποίες αυτές εκτείνονται. Δεν

12

πρέπει να συγχέεται ότι με την μερική οριοθέτηση μόνον οι επιλεγόμενες ακτές δημιουργούν επικαλύψεις διεκδικήσεων και όχι όλες που ανήκουν στον κορμό του κράτους. Προς τούτο σε τέτοιες περιπτώσεις τη συμφωνία συνοδεύει ρήτρα, με την οποία διατυπώνονται τα δικαιώματα των συμβαλλομένων ανατολικότερα και η μη παραίτηση τους από αυτά.

Και τι σημαίνει μειωμένη επήρεια;

Είναι το αποτέλεσμα της νομολογιακής αρχής της αναλογικότητας αλλά και λήψης υπόψη των σχετικών περιστάσεων. Η συμφωνία της 6^{ης} Αυγούστου 2020 δεν υιοθετεί μέθοδο, απλώς καταδεικνύεται ότι η οριοθετική γραμμή είναι ο συμβιβασμός που επετεύχθη. Από την ανάγνωση του χάρτη καταδεικνύεται μια προσαρμογή της μέσης γραμμής που αν και με επιφύλαξη θα μπορούσε κάποιος να το ισχυρισθεί, υπονοεί ότι υιοθετήθηκε λαμβάνοντας υπόψη την αρχή της αναλογίας των εκατέρωθεν ακτών, προφανώς όχι αποδιδόμενη με μαθηματική ακρίβεια γιατί το αποτέλεσμα θα ήταν δραματικά πιο διαφορετικό. Η αναλογία σχετίζεται με την -ακόμη και συμβολικά- μειωμένη απόδοση επήρειας, όπως έχει τύχει νομολογιακής επεξεργασίας για να επιτευχθεί το δίκαιο αποτέλεσμα. Πρόκειται για μέθοδο *intra legem*. Η νομολογία εξάλλου είναι ο κανόνας που έχει αναπτύξει και καθοδηγεί η διεθνής δικαιοσύνη ερμηνεύοντας αυτό που ασαφώς διατυπώνει η ΣΔΘ'82 για την οριοθέτηση. Ωστόσο πρέπει να παρατηρηθεί ότι στις περιοχές που μας ενδιαφέρουν, ιδιαίτερα για τον διεμβολισμό της τουρκολιβυκής οριοθέτησης η επήρεια των νησιών επ' αυτού του σημείου είναι επαρκής.

Να διευκρινισθεί δε ότι από ό,τι προκύπτει από το χάρτη, στην οριοθέτηση αυτή δεν συμμετέχει το σύνολο της ακτογραμμής της Κρήτης. Η πλευρά αυτή που αναλογεί στο 1/5 της συνολικής ακτογραμμής προκύπτει, διότι το υπόλοιπο αντιστοιχεί στην οριοθέτηση με τη Λιβύη. Αναφορικά με το ερώτημα εάν επηρεάζει μελλοντικές οριοθετήσεις, επισημαίνεται

ότι κάθε οριοθέτηση είναι διαφορετική, και κατά την έκφραση του ΔΔΧ κάθε οριοθέτηση είναι μοναδική, με βάση τα ιδιαίτερα γεωγραφικά δεδομένα, *a priori* δεν είναι δεσμευτική έναντι τρίτων.¹³ Η συμφωνία οριοθέτησης δεσμεύει μόνο τα δύο μέρη. Συνεπώς δεν θα μπορούσε ως τρίτο να την επικαλεστεί σε μια άλλη συμφωνία ως αντισυμβαλλόμενο ένα άλλο κράτος.

Ούτε εν προκειμένω τίθεται θέμα *estoppel*. Όπως έχει υπογραμμίσει το Δικαστήριο Δικαίου της Θάλασσας στην υπόθεση *Μπαγκλαντές/Μυανμάρ* το 2012¹⁴, *estoppel* υπάρχει όταν ένα κράτος με τη συμπεριφορά του έχει δημιουργήσει την ανάδειξη μιας ιδιαίτερης κατάστασης, και το άλλο κράτος στηριζόμενο σε αυτήν συμπεριφορά με καλή πίστη, έχει ενεργήσει ή απόσχει από μια ενέργεια προφανώς προσαρμοζόμενο, σε μια κατάσταση που αποβαίνει σε βάρος του. Η συνέπεια της έννοιας *estoppel* είναι ότι ένα κράτος εμποδίζεται, λόγω της συμπεριφοράς του, να ισχυρίζεται ότι δεν συμφωνεί ή δεν αναγνωρίζει την συγκεκριμένη κατάσταση. Το *estoppel* λειτουργεί ως μια σιωπηρή συμφωνία, εφόσον το άλλο κράτος προσάρμοσε τη συμπεριφορά του και μάλιστα εφόσον σε βάρος του έχει απόσχει από ενέργεια. Εν προκειμένω δεν ανακύπτει τέτοιο ζήτημα, είναι εμφανές.

Οι όροι της συμφωνίας

Με τη συμφωνία της 6^{ης} Αυγούστου 2020 οριοθετείται η ΑΟΖ μεταξύ Ελλάδας και Αιγύπτου. Συνεπώς με την οριοθέτηση θεσπίζεται και η ζώνη, όπως προκύπτει από τη συμβατική βούληση.

Στο άρθρο 1(α) της συμφωνίας της 6^{ης} Αυγούστου 2020 προβλέπεται ότι η ολοκλήρωση της οριοθέτησης θα λάβει χώρα όπου ενδείκνυται μέσω διαβουλεύσεων μεταξύ των δύο μερών της Ελλάδας και της Αιγύπτου, πέραν των σημείων της μερικής

¹³ Delimitation of the Maritime Boundary in the Bay of Bengal (Bangladesh/Myanmar), Judgment, ITLOS Reports 2012, παρ. 317.

¹⁴ Bangladesh/Myanmar, ο.π., σελ. 42, παρ. 124.

οριοθέτησης σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο.¹⁵ Αυτή η διάταξη αφορά τόσο τις ενεργές διεκδικήσεις ανατολικά του 28^{ου} μεσημβρινού όσο και δυτικά του 26^{ου} που ενισχύει την άποψη ότι η μερική οριοθέτηση δεν είναι η τελική.

Επίσης σύμφωνα με το άρθρο 1(ε) κάθε μέρος πρέπει να ειδοποιεί και να συμβουλευτεί το άλλο σε περίπτωση οριοθέτησης με τρίτο κράτος όπου εφάπτονται με την παρούσα οριοθέτηση πριν από την επίτευξη τελικής συμφωνίας με αυτό.¹⁶ Αυτό το άρθρο αφορά σε περίπτωση οριοθέτησης από οιοδήποτε από τα δύο κράτη με συμφωνία εν προκειμένω με τη Λιβύη, αλλά αυτή η οριοθέτηση με τρίτο κράτος πρέπει να εφάπτεται με την παρούσα.

Εξάλλου όσον αφορά στην Ελλάδα, οι ακτές της Ρόδου και της Καρπάθου, νησιών που περιλαμβάνονται στη μερική οριοθέτηση, θα αποτελούν σημεία βάσης σε μια συνολική οριοθέτηση με την Τουρκία και την Αίγυπτο, ανατολικά του 28^{ου} μεσημβρινού μέχρι και τον 30^ο.

Η διαμαρτυρία της Τουρκίας

Η Τουρκία στις 14 Αυγούστου 2020 με ρηματική διακοίνωση διαμαρτυρίας (*note verbale*) προς τον ΓΓ/ΗΕ καταγγέλλει τη σύναψη της συμφωνίας της 6^{ης} Αυγούστου 2020 ως παραβίαση της τουρκολιβυκής συμφωνίας οριοθέτησης της 27^{ης} Νοεμβρίου 2019, άκυρη, ανυπόστατη και μη δεσμευτική για την Τουρκία.¹⁷ Δηλώνει ότι θα συνεχίσει να ασκεί τα κυριαρχικά δικαιώματά της που αρύεται από το εν λόγω μνημόνιο. Έχει σημασία ποιες είναι

¹⁵ Συμφωνία Ελλάδας-Αιγύπτου, κύρωση με τον νόμο 4717/2020, ΦΕΚ 164/Α/28-8-2020, άρθρο 1 (α) της συμφωνίας προβλέπει: “Άρθρο 1(α): Με την παρούσα Συμφωνία ορίζεται μερική θαλάσσια οριοθετική γραμμή μεταξύ των δυο Μερών, Η ολοκλήρωση της οριοθέτησης θα λάβει χώρα, όπου αρμόζει, μέσω διαβουλεύσεων μεταξύ των δυο Μερών πέραν του σημείου (Α) και του σημείου (Ε), σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο.”

¹⁶ Άρθρο 1(ε): “(ε) Μη θιγόμενης της διάταξης του Άρθρου 1 (δ), εάν οιοδήποτε από τα δυο Μέρη διεξάγει διαπραγματεύσεις με σκοπό την οριοθέτηση της Αποκλειστικής του Οικονομικής Ζώνης με άλλο Κράτος που μοιράζεται με τα δυο Μέρη τις θαλάσσιες ζώνες τους, το Μέρος αυτό, προτού καταλήξει σε τελική συμφωνία με το τρίτο κράτος, θα ενημερώσει και θα διαβουλευθεί με το άλλο Μέρος.”

¹⁷ Note verbale dated 14 August 2020 from the Permanent Mission of Turkey to the United Nations addressed to the secretary general, A/74/990, 14 August 2020.

οι θέσεις της Τουρκίας όσον αφορά στο θέμα των οριοθετήσεων όπως έχει διατυπώσει στη ρηματική διακοίνωση:

“The Turkish position on the delimitation of maritime jurisdiction areas, following the precedent of various judgments by international bodies of adjudication, is based on the principles that islands cannot have a cut-off effect on the coastal projection; the islands which lie on the wrong side of the median line between two mainlands cannot create maritime jurisdiction areas beyond their territorial waters; and the length and direction of the coasts should be taken into account in delineating maritime jurisdiction areas.”

Η Τουρκία επιλεκτικά σταχυολογεί από τη νομολογία χωρίς αυτές οι αρχές να έχουν εφαρμογή στην προκειμένη γεωγραφική περίπτωση. Όπως σημειώσαμε, η άποψη ότι τα νησιά είναι στη «λάθος πλευρά» δεν μπορεί να έχει πεδίο εφαρμογής εν προκειμένω αφενός είναι διαφορετικά τα γεωγραφικά δεδομένα και αφετέρου η άποψη έχει απορριφθεί από το ΔΔΧ το 2012.

Το μνημόνιο συνεργασίας της 3^{ης} Οκτωβρίου 2022.

Μετά την υιοθέτηση του τουρκολιβυκού μνημονίου οριοθέτησης δεν ξεκίνησαν έρευνες στις περιοχές που το αφορούσαν. Ούτε η προκήρυξη διαγωνισμού των αδειών θαλασσοτεμαχίων ολοκληρώθηκε. Θεωρήθηκε προς στιγμήν ότι η Τουρκία δεν θα ενεργοποιούσε το μνημόνιο οριοθέτησης. Προκάλεσε η αιφνιδιαστική ανακοίνωση του νέου μνημονίου συνεργασίας μεταξύ Τουρκίας και Λιβύης που αφορά την υλοποίηση του μνημονίου του 2019, για την εξερεύνηση, γεώτρηση και εκμετάλλευση των ορυκτών που θα αντληθούν είτε από χερσαίο υπέδαφος ή από υπέδαφος θαλάσσιου βυθού ανοικτά της Λιβύης.

Με αυτό το νομικό όργανο η Τουρκία εξουσιοδοτείται από την λιβυκή κυβέρνηση να αξιοποιήσει τους υδρογονάνθρακες της σε περιοχή νοτίως της Κρήτης που κανονικά θα έπρεπε να οριοθετηθεί με την Ελλάδα. Η κρατική Τουρκική Εταιρία Πετρελαίων (ΤΡΑΟ) προβλέπεται να προσφέρει τα ερευνητικά και γεωτρητικά σκάφη της, καθώς και τεχνογνωσία. Επίσημως η

Τουρκία μπορεί να δραστηριοποιείται είτε σε περιοχές που η Λιβύη έχει οριοθετήσει παρανόμως μαζί της, είτε σε μη οριοθετημένες που θα διεκδικεί. Στην Αθήνα οι εξελίξεις αυτές προσέθεσαν ανησυχία και λογική αντίδρασης, εάν η Λιβύη προτίθεται να διεκδικεί υφαλοκρηπίδα πλησίον των ακτών της Κρήτης.

Πρόκειται για περιοχές υφαλοκρηπίδας/ΑΟΖ και πέραν της τουρκολιβυκής οριοθέτησης του 2019 όπου η Λιβύη προβάλλει διεκδικήσεις. Τρεις είναι οι περιοχές που απασχολούν την Ελλάδα με δυνητικές αντιδράσεις μέσα στα όρια του διεθνούς δικαίου. α) Σε αυτές όπου η Ελλάδα απολαύει κυριαρχικών δικαιωμάτων υφαλοκρηπίδας/ΑΟΖ βάσει της συμφωνίας της με την Αίγυπτο, μπορεί να παρεμποδίσει και διακόψει τις ερευνητικές δραστηριότητες στην Λιβυκή ΑΟΖ της τουρκολιβυκής οριοθέτησης. β) Σε περιοχές Λιβυκής ΑΟΖ όπου η Ελλάδα δεν έχει οριοθετήσει ούτε με συμφωνία ούτε δικαστικά, οι όποιες αντιδράσεις διακοπής θα περιορίζονται σε ρηματικές διαμαρτυρίες. Δεν είναι αυτονόητη η προσφυγή σε προειδοποίηση για παρεμπόδιση ερευνητικών σκαφών, όπως θα συνέβαινε αναμφισβήτητα εάν είχε κατοχυρώσει τα κυριαρχικά δικαιώματά της. Τώρα δυνατότητα τέτοιας συμφωνίας οριοθέτησης -σαν την ελληνοαιγυπτιακή- να κατοχυρώσει δικαιώματα διεμβολίζοντας το συγκεκριμένο τμήμα από την παράνομη τουρκολιβυκή δεν υπάρχει. γ) Σε περιοχές που καμία χώρα δεν έχει κατοχυρώσει κυριαρχικά δικαιώματα, η Ελλάδα όπως και η Λιβύη -πέραν της τουρκολιβυκής οριοθέτησης- έχουν διεκδικήσεις και έχουν υποχρέωση διαπραγμάτευσης για οριοθέτηση, απέχοντας από μονομερείς ενέργειες. Σύμφωνα με τουρκικούς χάρτες οι διεκδικήσεις της Λιβύης φτάνουν μια ανάσα από την Κρήτη. Ο νόμος του 2011, γνωστός και ως νόμος Μανιάτη, υποδηλώνοντας τα όρια διεκδικήσεων της Ελλάδας, μπορεί να λειτουργήσει μόνο ως αμφισβήτηση των αντίστοιχων ορίων της Λιβύης.

Κατά την υπογραφή του μνημονίου συνεργασίας στις 3 Οκτωβρίου 2022 η υπουργός εξωτερικών της Λιβύης Najla El Mangoush υπαινίχθηκε την κατάθεση περαιτέρω συντεταγμένων. Από τα συμφραζόμενα θα αφορούν σε λιβυκές διεκδικήσεις σε μη οριοθετημένες περιοχές, διεκδικήσεις που θα υπερκαλύπτουν πλήρως και θα αμφισβητήσουν εξολοκλήρου τις αντίστοιχες ελληνικές. Ως εάν η Ελλάδα νοτίως της Κρήτης να μην έχει καθόλου διεκδικήσεις υφαλοκρηπίδας/ΑΟΖ. Εάν μάλιστα η Λιβύη εξαιρούσε από τον καθορισμό υφαλοκρηπίδας όλη την περιοχή νότια της Γαύδου, αυτό θα σήμαινε κλίμα κρίσης. Επί της ουσίας πρόκειται για πακέτο πολλαπλών δραστηριοτήτων Τουρκίας και Λιβύης που συμπληρώνεται από το μνημόνιο στρατιωτικής συνεργασίας που συνήψαν στις 26 Οκτωβρίου 2022.

Η ελληνική αντίδραση στο μνημόνιο της 3^{ης} Οκτωβρίου '22

Η Αθήνα αντέδρασε στο μνημόνιο της 3^{ης} Οκτωβρίου '22 με επιστολή προς τον ΓΓ/ΗΕ της 17^{ης}/23^{ης} Νοεμβρίου 2022.¹⁸ Στην οποία καταληκτικά απαιτεί από τις δύο χώρες -προς τις οποίες έχει καταθέσει *notes verbales* με το ίδιο περιεχόμενο- να σεβαστούν τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας και να απέχουν από ενέργειες που τα παραβιάζουν και αποσταθεροποιούν την ειρήνη και ασφάλεια στην περιοχή. Παράλληλα δηλώνει την προσήλωση στην επίλυση ζητημάτων με τα κράτη της Μεσογείου με ειρηνικά μέσα, με καλή πίστη και σε συμμόρφωση με το διεθνές δίκαιο και το δίκαιο της θάλασσας. Εφόσον είναι παράνομη η τουρκολιβυκή οριοθέτηση το ίδιο παράνομο είναι και το μνημόνιο συνεργασίας για την αξιοποίηση των υδρογονανθράκων της 3^{ης} Οκτωβρίου '22.

¹⁸ Letter of 17 November 2022 from the Permanent Representative of Greece to the United Nations addressed to the Secretary General, A/77/604, 23 November 2022.

Η Τουρκική και Λιβυκή απάντηση

Επί της ελληνικής αντίδρασης, στις 13 Δεκεμβρίου '22 απάντησαν η Τουρκία και η Λιβύη με κοινή επιστολή προς τον ΓΓ/ΗΕ και το ΣΑ/ΗΕ.¹⁹ Περισσότερο σε αυτήν επισημαίνονται οι κατ' αυτές αντιφάσεις της Ελλάδας που δεν αναγνωρίζει στην GNA να συνάπτει συμφωνίες με άλλες χώρες, παραθέτοντας ότι χώρες μέλη της ΕΕ έχουν συνάψει σειρά συμφωνιών μαζί της για τα ενεργειακά. Δηλώνουν ότι η ελληνοαιγυπτιακή συμφωνία του 2020 είναι άκυρη και ανυπόστατη. Ασκούν κριτική στην Ελλάδα επειδή αντιδρά στα τουρκολιβυκά μνημόνια και την προέτρεψαν να τερματίσει τις αβάσιμες κατηγορίες, την εχθρική ρητορική και τις κλιμακούμενες ενέργειές της [sic] και αντ' αυτού να σεβαστεί τις κυρίαρχες αποφάσεις των δύο χωρών. Επιμένει ότι τα νησιά δεν έχουν πλήρη επήρεια (*full weight*) και κλείνει με το ευτράπελο ότι η Ελλάδα περιφρονεί τις προσπάθειες της Λιβύης και της Τουρκίας να προωθήσουν το διάλογο στην Αν. Μεσόγειο.

Οι έρευνες της ExxonMobil νοτίως της Κρήτης από 8 Νοεμβρίου '22

Στις 7 Δεκεμβρίου '22 η Λιβύη με ανακοίνωση της υπουργού εξωτερικών αντέδρασε στην μονομερή έρευνα που διεξάγει με άδεια της Ελλάδας η ExxonMobil. Προφανώς αμφισβητεί τις ελληνικές διεκδικήσεις στην μη οριοθετημένη περιοχή, υπαινισσόμενη ταυτοχρόνως ότι εκεί προβάλλει αξιώσεις. Με τη διαμαρτυρία επιχειρεί να διακόψει οποιαδήποτε έρευνα σε περιοχές που ευλόγως προσδοκά η Ελλάδα ότι περιέρχονται σε αυτήν σε πιθανή οριοθέτηση και αποσκοπεί να ματαιώσει κάθε αξίωση εξερεύνησης. Παράλληλα δεν καλεί σε ειρηνική επίλυση.

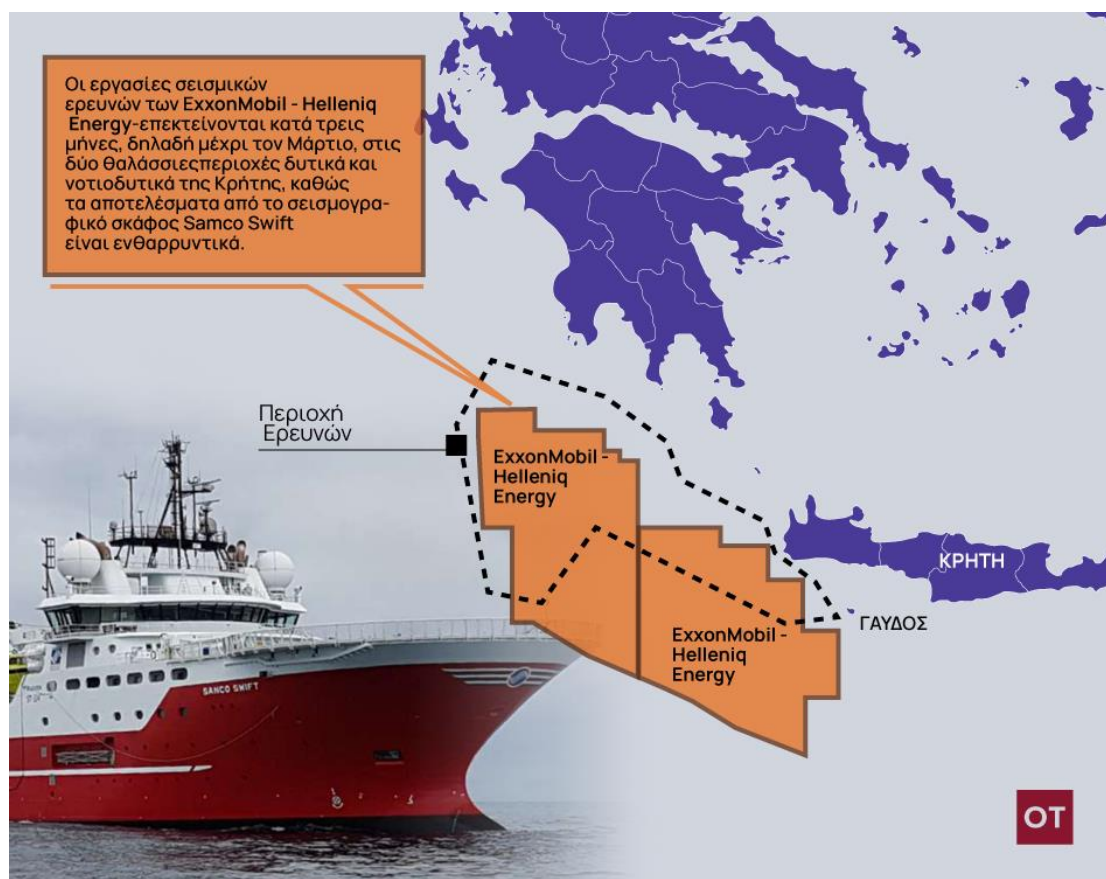
Τι προκάλεσε τη διαμαρτυρία; Η ExxonMobil ξεκίνησε από τις 8 Νοεμβρίου '22 έρευνες υδρογονανθράκων νοτίως της

¹⁹ Letter of 9 December 2022 from the Permanent Representative of Libya and Türkiye to the United Nations addressed to the Secretary General and the President of the Security Council, A/77/646-S/2022/936, 16 December 2022.

Κρήτης στη μεσογειακή ράχη, σε περιοχές που υπέδειξε και δεν συνέπιπταν με λιβυκές διεκδικήσεις. Στη συνέχεια ένα μήνα μετά η εταιρία επεξέτεινε τις περιοχές ερευνών νοτιότερα αλλά εντός της μέσης γραμμής με τη Λιβύη, που ίσως συμπίπτουν με λιβυκές διεκδικήσεις, όπως αυτές αποτυπώνονται σε τουρκικούς χάρτες.²⁰

Η Ελλάδα ακολουθούσα την πρακτική και τη νομολογία θα έπρεπε πρώτα να είχε συμφωνήσει την οριοθέτηση πριν προβεί σε έρευνα νοτίως της Κρήτης. Όμως προβάλλει καλόπιστες αξιώσεις εντός περιοχών που η ίδια εκλαμβάνει ότι μπορεί να της περιέλθουν σε πιθανή οριοθέτηση. Και έχει σημασία αυτό, ειδικά εάν η περιοχή με δικαστική απόφαση ή συμφωνία -όπως υπογραμμίζει το ITLOS το 2017 και επαναλαμβάνει το ΔΔΧ το 2021- θα ανήκει τελικώς στο έτερο κράτος, εφόσον η έρευνα έχει γίνει πριν την οριοθέτηση με συμφωνία ή δικαστικά και εφόσον οι αξιώσεις έχουν προβληθεί με καλή πίστη.

20

Η θέση που προέβαλε τότε η υπουργός ότι η Ελλάδα εκμεταλλεύεται την κρίση της Λιβύης για να δημιουργήσει τετελεσμένα, θεωρώντας ότι στερείται διεκδικήσεων νοτίως της Κρήτης. Η θέση ήταν προφανώς ακραία, όταν μάλιστα η χώρα της συνήργησε στην παράνομη τουρκολιβυκή οριοθέτηση σε βάρος της Ελλάδας. Ενώ εάν δεν είχε στόχο αποκλεισμού της Ελλάδας θα έπρεπε να την είχε προσκαλέσει σε οριοθέτηση.

Η νομική διαφορά

Επειδή η διαμαρτυρία αυτή έλαβε τη μορφή ρηματικής διακοίνωσης, εγέρθηκε και τυπικά διαφορά, γεγονός που υποχρεώνει Ελλάδα και Λιβύη σε διαπραγμάτευση είτε για συμφωνία, είτε για δικαστική διευθέτηση.

Όταν υπάρχει διαφορά σύμφωνα με το άρθρο 83(3) ΣΔΘ'82 κάθε κράτος οφείλει να απέχει από ενέργειες έρευνας ή γεώτρησης που θα εμπόδιζαν την υποχρέωση οριοθέτησης. Εάν μονομερώς η Ελλάδα συλλέξει σεισμικά δεδομένα, πρέπει να μην δημοσιευθούν και να περιέλθουν στο κράτος στο οποίο μετά την οριοθέτηση θα ανήκει η περιοχή από την οποία συνελέγησαν, όπως έχει κριθεί δικαστικά.

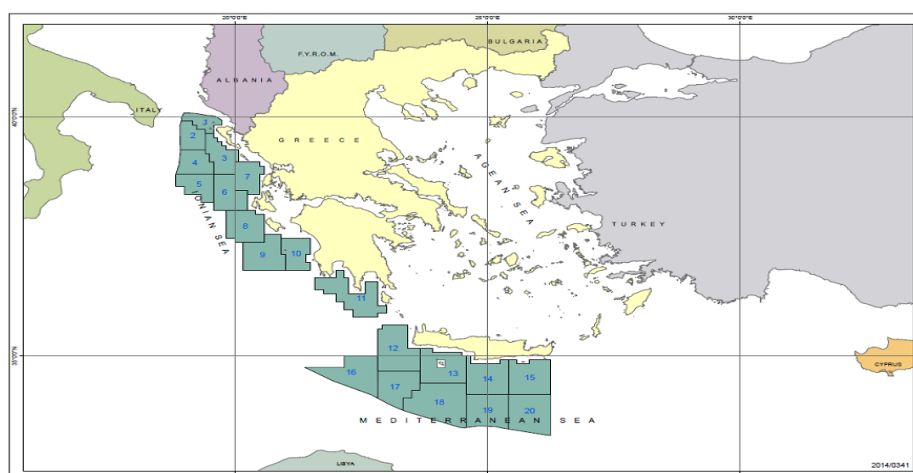
Βέβαια τίθεται το ερώτημα κατά πόσο οι μονομερείς ενέργειες έρευνας στις περιοχές εγγύς των ακτών του πρώτου μπορεί να συνεχίσουν, εάν το έτερο κράτος έχει διαμαρτυρηθεί. Η Λιβύη είχε διαμαρτυρηθεί και το Σεπτέμβριο του 2019 για την προκήρυξη αδειών επί θαλασσοτεμαχίων εντός των ορίων που

προέβλεπε ο νόμος Μανιάτη του 2011,²¹ διακόπτοντας η Ελλάδα κάθε περαιτέρω ενέργεια. Αντίθετα η Τουρκία αδιαφόρησε το 2020 όταν η Ελλάδα διαμαρτυρήθηκε για τις μονομερείς έρευνες του Ορούτς Ρείς σε διαφιλονικούμενες μη οριοθετημένες περιοχές. Για να παραθέσουμε δείγμα σύγκρισης πρακτικής.

Η μονομερής οριοθέτηση της Αιγύπτου στις 13 Δεκεμβρίου 2022.

Αργοπορημένα έγινε αντιληπτό από ημάς ότι η Αίγυπτος στην ελληνοαιγυπτιακή οριοθέτηση δεν περιέλαβε ως σημεία βάσης τις ακτές δυτικά του 26^{ου} μεσημβρινού που ήταν η έναρξη της μερικής οριοθέτησης με την Ελλάδα έως τον 28^ο μεσημβρινό. Συνεπεία αυτού ένα τμήμα είχε μείνει κενό -ένα τρίγωνο- που κλείνει με τη μονομερή χάραξη της γραμμής ίσης απόστασης, όπως ενδείκνυται για παρακείμενες ακτές που αφορά σε πλευρικές (*lateral*) οριοθετήσεις όπως είναι η περίπτωση με τη Λιβύη. Σε αυτό το τρίγωνο περιλαμβάνεται πέρα από το μικρό τμήμα της τουρκολιβυκής οριοθέτησης που συμπίπτει με την ελληνοαιγυπτιακή συμφωνία και -πλέον με την μονομερή

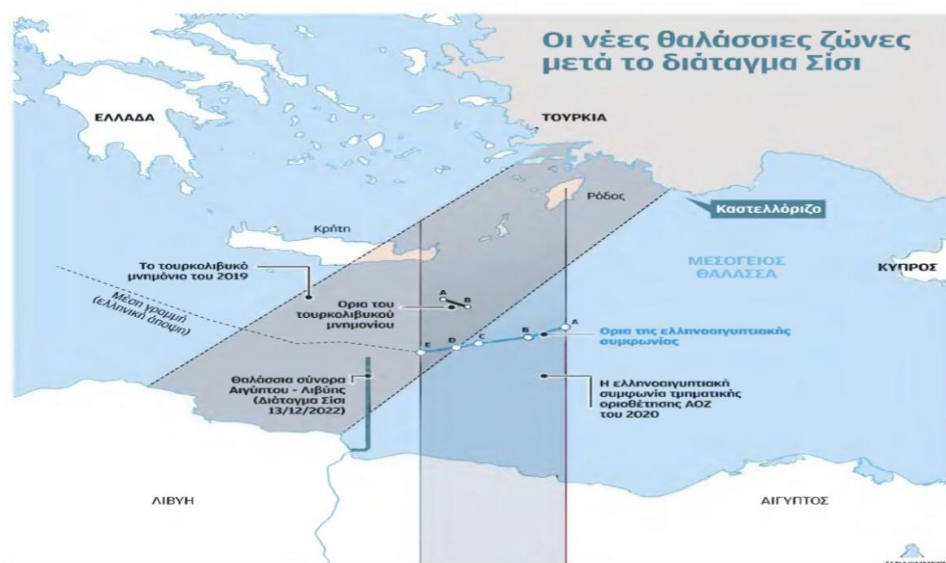
21

οριοθέτηση- ένα μεγαλύτερο που δεν καλύπτεται από τη συμφωνία αυτή.²²

Πρόκειται για διάταγμα του Αιγύπτιου Προέδρου Abdel Fattah el-Sisi περί μονομερούς οριοθέτησης με την οποία η Αίγυπτος καταδεικνύει τις αξιώσεις της στις μη οριοθετημένες περιοχές δυτικά της ελληνοαιγυπτιακής οριοθέτησης. Αν και μονομερής οριοθέτηση δεν είναι επιτρεπτή, όπως είχαμε γράψει η Αίγυπτος προφανώς έδρασε προδραστικά (*proactively*) με τη λογική να προκαλέσει τη Λιβύη σε συμφωνία. Εάν και εφόσον υπάρξει συναίνεση της Λιβύης για συμφωνία ή εκδίκαση από διεθνές δικαστήριο οι αξιώσεις θα νομιμοποιηθούν ως τα συμφωνημένα θαλάσσια όρια. Είναι πολύ πιθανόν ότι ειδικά με δικαστική απόφαση τμήματα της τουρκολιβυκής οριοθέτησης θα περιέλθουν στην Αίγυπτο και θα υπονομευθεί το σύνολο του τουρκολιβυκού μνημονίου. Όπως θα εξηγηθεί παρακάτω. Στο παρόν στάδιο η Αίγυπτος έχει τουλάχιστον καταδείξει τις διεκδικήσεις της σε εκείνες τις περιοχές.²³

22

²³ Από μια προσεκτική εξέταση παρατηρείται μια απόκλιση της γραμμής ίσης απόστασης με δεδομένη την κλίση της ακτογραμμής των δύο κρατών, θα έπρεπε να είχε μια βορειοανατολική κατεύθυνση αντί της κατακόρυφης που έχει αποτυπωθεί στον χάρτη που δημοσιεύθηκε μαζί με την δημοσίευση του προεδρικού διατάγματος θέσπισης της μονομερούς οριοθετικής γραμμής.

Τελικώς η απάντηση ήρθε ολοκληρωμένη από το Υπουργείο Εξωτερικών της Λιβύης. Διαμαρτυρήθηκε για την μονομερή ενέργεια χωρίς προηγούμενη διαβούλευση και την παραβίαση, μάλλον καταπάτηση (*encroachment*) της αιγιαλίτιδας ζώνης της αλλά και των κυριαρχικών δικαιωμάτων της.

Στην ανακοίνωση του Υπουργείου Εξωτερικών και Διεθνούς Συνεργασίας της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας (GNU), διατυπώθηκαν σχετικά με το εν θέματι Προεδρικό Διάταγμα της Αιγύπτου:

"Το Υπουργείο Εξωτερικών της Λιβύης έλαβε γνώση της Προεδρικής Απόφασης που εξέδωσε η Αίγυπτος, στις 11 Δεκεμβρίου 2022, και η οποία ορίζει μονομερώς τα δυτικά θαλάσσια σύνορα της Αιγύπτου, πράξη που αποτελεί παραβίαση των χωρικών υδάτων και τη νυφαλοκρηπίδας του κράτους της Λιβύης. Τούτο αποτελεί μη δίκαιη οριοθέτηση βάσει του διεθνούς δικαίου, καθότι είναι μονομερής ενέργεια. Επίσης, η ανακοινωθείσα θαλάσσια συνοριακή γραμμή δεν απέχει εξίσου από τις κύριες λιβυκές και αιγυπτιακές ακτές, πέραν από το ότι η οριοθέτηση παραβιάζει τις αρχές καλής θέλησης, αφού αντιτίθεται σε όσα ανακοίνωσε η Αίγυπτος, σε όλα τα περιφερειακά και διεθνή φόρα περί σεβασμού της κυριαρχίας και εδαφικής ακεραιότητας της Λιβύης.

Βάσει των αρχών του Καταστατικού Χάρτη των ΗΕ και του διεθνούς δικαίου, η Λιβύη, διαβεβαιώνει ότι η οριοθέτηση των θαλάσσιων συνόρων μεταξύ των δύο γειτονικών κρατών θα πρέπει να συμφωνηθεί με διαπραγματεύσεις που θα εγγυηθούν τα συμφέροντα των δύο πλευρών και θα σεβαστούν την αρχή της ισότητας.

Επ' αυτού, το Υπουργείο Εξωτερικών επισημαίνει ότι η υφιστάμενη διένεξη ενδέχεται να προωθηθεί σε διαιτησία, συμπεριλαμβανομένου και του Διεθνούς Δικαστηρίου, σύμφωνα με το Άρθρο 33 του Καταστατικού Χάρτη των ΗΕ, και κατόπιν αποδοχής των δύο μερών κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων.

Αξιοσημείωτο είναι ότι η Λιβύη έχει μακρά πείρα επί του θέματος και σέβεται τις υποχρεώσεις της, όπως συνέβη με το θέμα της νυφαλοκρηπίδας του γειτονικού κράτους της Τυνησίας και πρόσφατα με την Μάλτα. Υπό το φως των ανωτέρω, η Λιβύη απορρίπτει εν συνόλω, την εν λόγω προεδρική απόφαση της Αιγύπτου και καλεί την

Αιγυπτιακή κυβέρνηση να προχωρήσει σε διάλογο για το θέμα των θαλασσίων συνόρων με την Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας της Λιβύης".²⁴

Ακριβώς ταυτόσημη είναι και η ανακοίνωση διαμαρτυρίας και πρόσκλησης προς επίλυση μέσω επιστολής προς τον ΓΓ/ΗΕ.²⁵

Εάν ο μελετητής παρατηρήσει θα διακρίνει τη διαφορά στην αντίδραση της Λιβύης στην μονομερή οριοθέτηση της Αιγύπτου με εμφανή την πρόσκληση για ειρηνική επίλυση είτε με διαπραγμάτευση είτε εμμέσως υπαινισσόμενη τη δικαστική οδό. Ενώ αντίθετα αντιδρώντας έναντι της Ελλάδας είναι εμφανώς αδιάλλακτη. Θέλει να σταματήσει κάθε ενέργεια της Ελλάδας σε περιοχές που ευλόγως διεκδικεί.

Στο νόημα και το πνεύμα αυτό, ευχάριστη έκπληξη ήταν η αναμενόμενη αντίδραση της Λιβύης, στην απόφαση el-Sisi για μονομερή χάραξη οριοθετικής γραμμής. Η Λιβύη αιτιάζεται ότι η μονομερής ενέργεια της Αιγύπτου παραβιάζει δικαιώματα αιγιαλίτιδας ζώνης και υφαλοκρηπίδας από επικαλύψεις διεκδικήσεων της Αιγύπτου σε ένα τμήμα υφαλοκρηπίδας προερχόμενο από την τουρκολιβυκή οριοθέτηση. Η λιβυκή αντίδραση προφανώς σε συνεννόηση με την Τουρκία δεν θα προκαλούσε σύγκρουση με την Αίγυπτο για να μην χαλάσει την προσέγγιση. Δεν επέμεινε στην καταδίκη, ούτε σε αδιάλλακτη στάση, αλλά προέκρινε ειρηνική επίλυση με διαπραγματεύσεις για τον καθορισμό συμφωνημένων ορίων των θαλασσίων ζωνών.

Όντως μια μονομερής οριοθέτηση δεν νομιμοποιείται, αφού κατά το δίκαιο θάλασσας απαιτείται υποχρεωτικά

²⁴ Ανακοίνωση του Υπουργείου Εξωτερικών και Διεθνούς Συνεργασίας της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας (GNU), σχετικά με το εν θέματι Προεδρικό Διάταγμα της Αιγύπτου. Εκδόθηκε στην Τρίπολη, στις 16 Δεκεμβρίου

²⁵ Note verbale dated 25 January 2023 from the Permanent Mission of Libya to the United Nations addressed to the Secretary General, 25 January 2023, A/77/716, με επισύναψη Statement issued by the Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation of Libya on 16 December 2022.

διαπραγμάτευση και αφήνεται ευχέρεια στα κράτη να κατοχυρώσουν με συμφωνία τα δικαιώματα. Η συναίνεση και η έλλειψη αμφισβήτησης διασφαλίζονται με συμφωνία μεταξύ κρατών που έχουν στην ίδια περιοχή υφαλοκρηπίδας, επικαλυπτόμενες διεκδικήσεις. Τη μονομερή κίνηση της Αιγύπτου δεν μπορεί να συμεριστεί κανένα κράτος, ούτε η Ελλάδα που ορθώς καταδίκασε τις τουρκικές κινήσεις του Ορούτς Ρέις για το ίδιο γεγονός μονομερούς ενέργειας σε μη οριοθετημένη περιοχή στην Αν. Μεσόγειο.

Την υποχρέωση διαλόγου και διαπραγμάτευσης ορίζουν ο Χάρτης/ΗΕ για την επίλυση των διαφορών και η Σύμβαση Δικαίου Θάλασσας για την κατοχύρωση των κυριαρχικών δικαιωμάτων υφαλοκρηπίδας/ΑΟΖ.

Η Λιβύη με τη διαμαρτυρία της δημιουργεί νομική διαφορά και προτείνει -επικαλούμενη το άρθρο 33 του Χάρτη/ΗΕ- τα ειρηνικά μέσα διευθέτησης. Μάλιστα αναφέρεται και στις δύο προσφυγές της στο Διεθνές Δικαστήριο (ΔΔΧ), με Τυνησία (απόφαση 1982) και Μάλτα (απόφαση 1985) με τις οποίες επιλύθηκαν δικαστικά οι οριοθετήσεις. Εμμέσως υπαινίσσεται ότι δεν θα σταθεί αρνητική, εάν μετά από μια άκαρπη διαπραγμάτευση έχει προσυμφωνηθεί η παραπομπή στη διεθνή δικαιοσύνη ως το τελικό στάδιο.

Τι σημαίνει προσφυγή στο ΔΔΧ εάν εκεί καταλήξει η διαφορά; Το Δικαστήριο έχει κρίνει ανάλογα στην υπόθεση Νικαράγουα/Κολομβίας το 2012. Όπως επισημαίνει, μια συμφωνία οριοθέτησης ως πράξη μεταξύ άλλων (*res inter alios acta*) δεν δεσμεύει τρίτη χώρα, εν προκειμένω την Νικαράγουα, ούτε μπορεί να επηρεάσει δικαιώματά της. Για το Δικαστήριο η υπόθεση αφορά μόνο στα δικαιώματα της Νικαράγουα έναντι της Κολομβίας και αντιστρόφως. Συνεπώς έχει κρίνει ότι η οριοθέτηση δικαιωμάτων της Νικαράγουας δεν επηρεάζεται από τα επικαλυπτόμενα δικαιώματα υφαλοκρηπίδας της Κολομβίας που προέρχονται από συμφωνίες οριοθέτησης με γειτονικές

χώρες, ιδίως με τον Παναμά. Βάσει των διεκδικήσεων της μετά από την οριοθέτηση η Νικαράγουα έλαβε αυτό που δικαιούταν βάσει της αναλογίας των ακτών της και της προέκτασής τους στην επικαλυπτόμενη περιοχή. Με την οριοθέτηση το τμήμα υφαλοκρηπίδας της Κολομβίας από τη συμφωνία της με τον Παναμά τελικώς περιήλθε στην Νικαράγουα και σε αυτό η Κολομβία πλέον δεν έχει δικαίωμα άσκησης κυριαρχικών δικαιωμάτων. Αυτό το απόσπασμα έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την αντιμετώπιση της τουρκολιβυκής οριοθέτησης εάν κατά της Λιβύης προσφύγουν η Ελλάδα και η Αίγυπτος.

Εφόσον προκύψει συνυποσχετικό προσφυγής Αιγύπτου-Λιβύης, η οριοθέτηση θα εκδικασθεί εξ αρχής, με βάση τα νομολογιακά εργαλεία του Δικαστηρίου, για τον καθορισμό των περιοχών που θα περιέλθουν αντίστοιχα σε Αίγυπτο και Λιβύη. Οι περιοχές που αξιώνει η Λιβύη βάσει του τουρκολιβυκού μνημονίου δεν είναι δεσμευτικές για την Αίγυπτο. Ούτε από αυτό επηρεάζονται οι διεκδικήσεις της Αιγύπτου στις περιοχές όπου είναι επικαλυπτόμενες με της Λιβύης επί των οποίων θα πραγματοποιηθεί η μεταξύ τους οριοθέτηση. Η Λιβύη με την παράνομη τουρκολιβυκή οριοθέτηση λαμβάνει περισσότερο ποσοστό από όσο της αναλογεί και στερεί την Αίγυπτο από αυτό που δικαιούται βάσει των ακτών και της προέκτασής τους στις περιοχές αυτές. Με μια δικαστική απόφαση οι διεκδικήσεις της Αιγύπτου θα υπολογισθούν βάσει της αναλογίας της ακτογραμμής και της προέκτασής τους στις περιοχές αυτές της λιβυκής υφαλοκρηπίδας από την οριοθέτηση με την Τουρκία. Είναι βέβαιο ότι οι διεκδικήσεις της Αιγύπτου θα αποκατασταθούν, όπως συνέβη και με την Νικαράγουα. Μια τέτοια θετική εξέλιξη θα άλλαζε το χάρτη των οριοθετήσεων, ιδιαίτερα εάν ένα τμήμα κρίσιμο για τη βιωσιμότητα της τουρκολιβυκής οριοθέτησης περιέλθει στην Αίγυπτο.

Η Αίγυπτος πρέπει να προσφύγει στη διεθνή δικαιοσύνη, ενέργεια που η Ελλάδα πρέπει να στηρίξει και ταυτόχρονα να

προσεγγίσει τη Λιβύη για να οριοθετηθούν με συμφωνία ή δικαστική απόφαση οι μεταξύ τους διαφιλονικούμενες περιοχές, ένα τμήμα των οποίων προέρχεται, όσον αφορά στη Λιβύη, από την τουρκολιβυκή οριοθέτηση.

Προοπτικές επίλυσης και στρατηγικές

Οι διαφορές με τη Λιβύη απαιτούν επίλυση για τον καθορισμό περιοχών υφαλοκρηπίδας και η Ελλάδα πρέπει να κατοχυρώσει την άσκηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της. Η διαπραγμάτευση είναι το πρώτο βήμα που εάν δεν αποδώσει τότε αναζητείται η προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο με συνυποσχετικό.

Στην επιστολή του ο Λίβυος υπουργός εξωτερικών προς τον ΓΓ/ΗΕ της 26^{ης} Δεκεμβρίου 2019²⁶ ένα μήνα μετά την υιοθέτηση του τουρκολιβυκού μνημονίου του 2019 περιέχει μια σημαντική δήλωση με νύξεις για ειρηνική επίλυση. Με την έμμεση πρόταση γεννιέται η σκέψη γύρω από το ζήτημα της δικαστικής διευθέτησης επί της οριοθέτησης σε ένα πολύπλοκο από τις εξελίξεις σκηνικό νομικών πραγμάτων. Μια τέτοια εξέλιξη θα οδηγούσε σε άρση του αδιεξόδου. Ειδικότερα το παρακάτω απόσπασμα είναι αποκαλυπτικό:

«The Government of National Accord completely rejects any interference in its internal affairs. It affirms its full respect for the rights and sovereignty of its neighbouring countries, both opposite and adjacent. It also stresses that the memorandum of understanding does not affect the sovereign rights of any of the countries neighbouring Libya or bordering on the Mediterranean. It is acting on the basis of the principle of good faith and stands ready to engage in bilateral dialogue with any party that believes the memorandum violates any of its sovereign rights.

In that regard, the Government also affirms its commitment to Article 33 of the Charter of the United Nations and the principles of public international law. It recognizes the right of any State claiming that this

²⁶ Letter dated 26 December 2019 from the charge d' affaires a.i. of the Permanent Representative of Libya to the United Nations addressed to the Secretary General, A/74/634, 27 December 2019.

memorandum violates its national borders to have recourse to the International Court of Justice. Libya has a good record of compliance with the rulings of that Court.

[...] We reiterate that the Government of National Accord stands ready to settle any dispute through diplomatic means with any party that has concerns about this matter. We continue to firmly believe that right and fairness are the foundation of justice and that the courts are the final arbiter in such matters. »²⁷

Η Λιβύη με τη δήλωση της ότι όποιο κράτος ζημιώνεται από την τουρκολιβυκή οριοθέτηση μπορεί να προσφύγει στο ΔΔΧ ως προς τη νομιμότητα της, εικάζουμε ότι δεν θα απέκλειε τυχόν προσφυγή για οριοθέτηση. Όπως είναι διατυπωμένη η δήλωση δεν αποκαλύπτει με σαφήνεια πρόθεση δέσμευσης να αποδεχθεί την προσφυγή. Αλλά ακόμη και αν δεχόταν θα αφορούσε σε ένα ερώτημα ως προς τη νομιμότητα του μνημονίου. Ο στόχος θα ήταν η προσφυγή με συνυποσχετικό για εκδίκαση οριοθέτησης.

Κατά συνέπεια η Ελλάδα μπορεί να διερευνήσει με τους Λίβυους πιθανότητα παραπομπής στη Χάγη, όχι μόνο για τις μη οριοθετημένες περιοχές αλλά και γι' αυτές που έχουν οριοθετηθεί. Η παραπομπή αυτού του πακέτου στη Χάγη είναι το κλειδί για να κατοχυρωθούν τα ελληνικά κυριαρχικά δικαιώματα σε υφαλοκρηπίδα/ΑΟΖ.

Η Αθήνα πρέπει να κατοχυρώσει τα κυριαρχικά δικαιώματά της σε υφαλοκρηπίδα νοτίως της Κρήτης. Μόνο η συμφωνία οριοθέτησης ή παραπομπή στη διεθνή δικαιοσύνη με τη Λιβύη είναι η λύση. Συνεπώς πρέπει να την πείσει να οριοθετήσουν δυτικά του 26ου μεσημβρινού, όπως έπραξε ανατολικά με την Αίγυπτο.

Απαιτείται διάλογος με την κυβέρνηση της Τρίπολης. Προβάλλεται η άποψη ότι η κυβέρνηση εθνικής συμφωνίας δεν έχει εξουσιοδότηση να συνάπτει συμφωνίες. Όμως στα όρια της εντολής του ΟΗΕ δεν εξαιρείται συμφωνία η οποία δεν καταστρέφει τη σχέση της Λιβύης με την Ελλάδα, τουναντίον την

²⁷ A/74/634 / 27 December 2019, σελ. 4.

αποκαθιστά. Ούτε πρέπει να επικρατεί το ψευδο-δίλημμα περί αναγνώρισης. Η λιβυκή κυβέρνηση αναγνωρίζεται από την Ελλάδα, προς τούτο λειτουργεί η πρεσβεία στην Τρίπολη, παρότι -για λόγους εκδήλωσης δυσαρέσκειας για το μνημόνιο συνεργασίας με την Τουρκία της 3ης Οκτωβρίου '22 για την ανάπτυξη των υδρογονανθράκων- ανακλήθηκε προσωρινά ο άρτι τότε τοποθετημένος Έλληνας πρέσβης. Η διακοπή διπλωματικών σχέσεων, υποδηλώνει δυσαρέσκεια και αντίδραση στις επιζήμιες για την Ελλάδα παράνομες συμφωνίες Τουρκίας Λιβύης, δεν συνιστά ούτε πρέπει να συγχέεται με άρση αναγνώρισης που απαγορεύει το διεθνές δίκαιο.

Η Ελλάδα πρέπει να επιμείνει στην παραπομπή για δικαστική επίλυση και ομοίως να εξετάσει την εναλλακτική της μονομερούς προσφυγής, εάν εξαντληθούν τα περιθώρια διαβούλευσης περί κοινής προσφυγής. Πρέπει να θέσει στη Λιβύη το δίλημμα της επίλυσης από το ΔΔΧ στο οποίο έχει προσφύγει δις, με Τυνησία και Μάλτα, διευθετώντας εκκρεμότητες που προέκυψαν από τη διένεξη ως προς τη μέθοδο οριοθέτησης που χώριζε τα κράτη. Πρέπει να πειστεί η Λιβύη ότι νομιμοποιείται διεθνώς εάν οριοθετήσει με την Ελλάδα, το όντως αντικείμενο κράτος. Εάν η Αίγυπτος προσφύγει με τη Λιβύη στο ΔΔΧ, η Ελλάδα πρέπει να ακολουθήσει.